

444 jaar Onderwijs, waar Leiden toe kan leiden

Excellentie, dames en heren,

31 jaar geleden zat ik voor het eerst in de collegebank. Ik had zin in mijn studie en het studentenleven, maar twijfelde ook of ik de goede studie gekozen had. Technische wiskunde, omdat ik graag moeilijke problemen op los en bètavakken leuk vind, (alfavakken trouwens ook), EN omdat je met wiskunde relatief makkelijk kon overstappen naar een andere bètastudie, mocht het toch tegenvallen. Ik had gedaan wat onze premier onlangs jongeren op Lowlands aanraade: doe iets wat je leuk vindt! Niet zo'n heel gek advies want onderzoek wijst uit dat motivatie een belangrijke voorspeller is van studiesucces. Samen met talent en doorzettingsvermogen. En ik heb niet hoeven switchen.

De Universiteit Leiden zet zich in voor een goede match tussen student en opleiding. Naast onze reguliere activiteiten voor aankomend studenten experimenteren wij sinds enkele jaren bij een groeiend aantal opleidingen met verplichte deelname aan een (meestal online) activiteit. Verplichte matching. Daarbij zien we positieve resultaten, zoals toegenomen motivatie en binding met de opleiding. Leiden wil ook toegankelijk zijn voor studie-switchers. Van de grotere universiteiten studeren bij ons de meeste studenten die gewisseld zijn van studie. Ook studenten die meerdere studies combineren weten ons te vinden. Omdat de overheid maar een beperkt aantal studiejaren per student bekostigt leveren we daardoor wel een inspanning waar geen baten tegenover staan. Ik ben blij dat dat, op advies van de commissie Van Rijn, gedeeltelijk gecompenseerd gaat worden, maar ik betreur het wel dat het bij gedeeltelijk lijkt te blijven. Bij deze ambitie werken wij ook steeds beter samen met het HBO in onze regio.

In de tijd dat ik ging studeren was de universiteit niet voor alle intelligente, getalenteerde jongeren even toegankelijk. Met name voor studenten wier ouders zelf niet gestudeerd hadden was de drempel hoog. Veel van hen haakten voortijdig af. En - de minister zei het al - nog steeds stoppen eerste-generatiestudenten vaker voortijdig met hun studie en switchen ze vaker dan andere studenten. Maar ook jongeren met een andere religieuze of culturele achtergrond, of een andere seksuele geaardheid, hebben meer moeite om zich op de universiteit thuis te voelen. Voor deze studenten hebben we de afgelopen jaren allerlei vormen van begeleiding en coaching ontwikkeld. Een voorbeeld daarvan is ons programma "Start je toekomst" voor eerste generatie studenten We beginnen nu de effecten van ons beleid te zien, maar we zijn er nog niet.

Beste studenten, we zijn blij dat jullie weer met zovelen voor onze universiteit hebben gekozen en zullen er alles aan doen jullie zo goed mogelijk voor te bereiden op de toekomst. Om te beginnen door goed onderwijs waarbij stevige, inhoudelijke kennis nog steeds centraal staat. Daarbij kun je bij ons naast de noodzakelijke academische, ook andere vaardigheden ontwikkelen. Zoals in de digital humanities. Alsook brede vaardigheden in online modules en workshops. Wij werken aan een nog betere ontsluiting van ons rijke aanbod en ondersteunen je bij het vinden van je eigen weg. Daarbij werken we ook steeds meer samen met onze alumni en organisaties buiten deze universiteit. Door al deze samenwerkingen kunnen we jullie, onze studenten, unieke kansen bieden om je verder te ontwikkelen op een specifiek, voor jullie interessant werkveld. Daarbij blijven we onze alumni volgen. Soms met een verrassende uitkomsten. Zo weten we dat 60% van de alumni van Russische studies in het bedrijfsleven terechtkomt.

We bieden veel mogelijkheden binnen en naast de studie. En daar komen de geweldige ontwikkelingsmogelijkheden buiten de universiteit (bv gezelligheids-, sport- of culturele - verenigingen) nog eens bij. Dat, beste studenten, vraagt om keuzes. Hier adviseer ik je, laat je niet gek maken door de veelheid aan mogelijkheden, of door alle geweldige dingen die je anderen (bv op social media) ziet doen. Het gaat erom dat je je eigen pad vindt. Dat is misschien wel de belangrijkste vaardigheid. Doe dat pro-actief! Vraag je af wat je drijft, waar je heen wilt en wat je daarvoor zou moeten ontwikkelen. En wees niet bang om fouten te maken, daar leer je ook van. Start (als je nog niet begonnen was) vandaag met je toekomst, met wat je dit jaar zou willen doen, denk voldoende vooruit. Gebruik je mogelijkheden als bijvoorbeeld de minor in de bachelor voor verbreding of juist verdieping. En onze career services.

Onze minister stelt vast dat de aansluiting op de arbeidsmarkt van hbo- en wo-afgestudeerden op dit moment prima in orde is. Al ziet zij ook dat er forse tekorten zijn. Niet alleen op bèta-technisch gebied, maar ook in de zorg en het middelbaar onderwijs is er gebrek aan personeel. Daarbij vragen wij ons ook af aan welke kennis en vaardigheden over 10 tot 20 jaar in de maatschappij behoefte is.

Eerder dit jaar verscheen er een artikel in de NRC met de dreigende kop: 'Over tien jaar is half Nederland niet meer geschikt voor zijn werk'.¹ Aanleiding voor het artikel was een rapport over de veranderende arbeidsmarkt.² De boodschap: bestaande banen veranderen of verdwijnen, en er ontstaan nieuwe banen. En dat gaat in een zeer hoog tempo. Daarom moet er meer geïnvesteerd worden in de flexibiliteit van werknemers en bedrijven. Duidelijk. Maar wát betekent deze snel veranderende, onvoorspelbare, arbeidsmarkt nu voor óns onderwijs, het onderwijs aan de Universiteit Leiden?

We kunnen nu nog niet precies weten aan welke soorten kennis en vaardigheden in de toekomst precies behoefte zal zijn. Vast staat wel dat er mensen met nieuwe, andere vaardigheden nodig zijn. En het zou goed kunnen dat er nieuwe combinaties van disciplines gevraagd worden. Dit vraagt flexibiliteit van ons en van het stelsel en ruimte voor brede en moderne vaardigheden. Onderwerpen waarmee wij, zoals ik al zei, mee bezig zijn. Maar er blijven altijd mensen nodig die óók goed zijn in traditionele academische vaardigheden als kritisch en onafhankelijk denken, complexe problemen oplossen, constructief samenwerken, en creatief zijn. Mensen die hebben geleerd zichzelf te ontwikkelen. Mensen met een academische vorming dus, zoals wij die hier in Leiden aan onze studenten aanbieden, al 444 jaar.

Voor academische vorming is de verwevenheid van onderwijs en onderzoek essentieel. Álle studenten doen hier in Leiden en Den Haag ervaring op met het doen van wetenschappelijk onderzoek, onder leiding van onze onderzoekers. Een klein aantal afgestudeerden krijgt een carrière in de wetenschap. Een groter aantal komt later niet terecht in precies dát vakgebied waarin hij of zij is opgeleid, maar profiteert wél van de wetenschappelijke vorming. Dat stelt iemand in staat op hoog niveau te functioneren op allerlei posities in de samenleving. Ik denk dat dit ook voor velen van jullie geldt.

¹ <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/02/18/over-tien-jaar-is-half-nederland-niet-meer-geschikt-voor-zijn-werk-a3654476>

² <https://denkwerk.online/themas/arbeid-in-transitie/>

Vaak wordt gedacht dat afgestudeerden in de bèta- en technische studies in de toekomst harder nodig zijn dan mensen uit andere disciplines. En inderdaad hebben de uitdagingen die voor ons liggen een flinke technische component: klimaatproblemen, de op handen zijnde energietransitie, verdergaande globalisering en digitalisering. Maar om maatschappelijke uitdagingen aan te pakken ben je er niet met goede technische oplossingen alleen. Je moet ook draagvlak creëren voor nieuwe ontwikkelingen, nadenken hoe je mensen erbij betrekt, en overtuigt van een andere aanpak. We zullen ons ook moeten verdiepen in de ethische aspecten van digitale ontwikkelingen en nieuwe medische technieken. En ervoor zorgen dat een steeds groter aantal ouderen op een aangename manier oud kan worden. Daarvoor zijn ook de bijdragen van de sociale wetenschappen, de medische wetenschappen en de humaniora onontbeerlijk. Onze wetenschappers (alfa, gamma EN bèta) werken samen op maatschappelijke thema's in het onderzoek en onderwijs. In ons Leiden University College in Den Haag bieden we een zeer uitdagend en innovatief Liberal Arts & Sciences Bachelor programma aan, gericht op de *global challenges*.³ Voorbeelden zijn Governance of Sustainability en 'Governance of Migration and Diversity. Deze laatste bieden we aan samen met de Erasmus Universiteit en de TU Delft en in deze opleiding wordt kennis uit de sociologie, bestuurskunde, geschiedenis, ontwikkelingsstudies en *urban studies* geïntegreerd. Daarnaast bieden we enkele multidisciplinaire masters waar maatschappelijke problemen centraal staan.

Tal van onderzoeken tonen aan dat er niets is dat zozeer bijdraagt aan het menselijk welzijn op de lange termijn als kennis. Door mensen op te leiden die voorbereid zijn op een onzekere toekomst, dragen we bij aan een betere samenleving. We doen dat met veel inzet en veel enthousiasme, ook in dit nieuwe academische jaar.

Daarom ben ik blij dat er zoveel studenten vandaag bij ons aan een studie beginnen, trots op de huidige positie van onze 444 jaar jonge universiteit, in onderwijs en onderzoek. En prijs ik ons gelukkig met het sterke hoger onderwijs in Nederland. Maar is het niet tijd om de lat met elkaar nog hoger te leggen?

We hebben momenteel een flink overschot op de begroting en de rentestand is historisch laag. Er is geld beschikbaar. Dat geld moeten we investeren: in onze toekomst. Er wordt gedacht over een toekomstfonds. Voor projecten die goed zijn voor onze toekomst. Zijn structurele uitgaven aan wetenschappelijk onderwijs niet de beste bijdrage aan de toekomst? Een hogere opleiding heeft zowel voordelen voor het individu als voor de samenleving. Economisch: het leidt tot lagere werkloosheid en een sterkere economie. Maar ook sociaal. Onderzoek van de OECD wijst uit dat meer mensen vrijwilligerswerk gaan doen en dat mensen meer geluk ervaren. Economische groei en stevige maatschappelijke uitdagingen vragen om méér hoger opgeleiden, niet mínder, zowel in bèta-techniek als in andere richtingen. Investering in onderwijs, wetenschap EN innovatie. En om slimme internationale studenten die zich na hun studie hier vestigen om de krimp van de aankomende generatie op te vangen.

³ <https://studiegids.universiteitleiden.nl/en/studies/7021/liberal-arts-and-sciences-global-challenges#tab-1>

De minister constateert terecht dat de Nederlandse investering in het HO behoorlijk is en de deelname aan het hoger onderwijs de afgelopen decennia enorm is toegenomen. Het percentage hoger opgeleiden tussen de 25 en de 30 is gestegen tot bovengemiddeld. Geen geringe prestatie. Maar Nederland hoort nog niet bij de absolute wereldtop. Vooral op het gebied van toegankelijkheid voor studenten wier ouders niet gestudeerd hebben, het voorkomen van het afhaken van studenten en de oudere student laten we kansen liggen. Ik zou het een mooie, gezamenlijke, ambitie vinden om bij de wereldtop te horen!

Vandaag beginnen ruim zesduizend eerstejaars bachelorstudenten aan hun studie bij onze universiteit. En ruim 24.000 studenten gaan dit jaar verder met een studie, bachelor- of master. Waarvan ruim 4.000 eerstejaars masterstudenten zijn. Beste studenten, de meesten van jullie zijn, of waren, aan het begin van de studie zo rond de achttien jaar. Als je afstudeert ben je 22, 23 jaar. Als we ervan uitgaan dat je daarna nog zo'n 45 jaar zult werken, en zo tegen je zeventigste met pensioen gaat, zijn we ergens rond het jaar 2070. Hoe ziet de wereld er dan uit? Ik zou het heel graag willen weten, maar ik weet het natuurlijk niet. Wat ik wél weet is dat júlííe, eerstejaars die vandaag aan jullie studie beginnen, en ouderejaars die na de vakantie de draad weer gaan oppakken, deze toekomst zullen helpen vormgeven. Door wat je voor je studie deed, door hoe je ontwikkelt tijdens je studietijd, maar ook natuurlijk in de tijd erna. Wij bieden hier nu veel mogelijkheden: om kennis op te doen, nieuwe dingen te leren, te experimenteren, je te oriënteren. Zeker als je net begint komt er veel op je af. Start meteen met studeren. En neem de tijd om je eigen weg in alle mogelijkheden te vinden. Niet alles hoeft meteen, niet alles hoeft tegelijk en je hoeft niet alles. Het gaat om je eigen ontwikkeling en groei, ontwikkeling die bij jou past.

En tot slot wens ik u allen, onze studenten, onze docenten, en iedereen die de Universiteit Leiden een warm hart toedraagt een vruchtbaar, inspirerend en succesvol jaar toe.